

УДК 37:398

**REPRODUCTIVE AND CREATIVE COMPONENTS IN THE ACTIVITIES
OF MODERN FOLKLORE CENTERS****РЕПРОДУКТИВНІ ТА ТВОРЧІ КОМПОНЕНТИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ
ФОЛЬКЛОРНИХ ОСЕРЕДКІВ****Serhieieva V. M / Сергєєва В.М.***Senior Lecturer/старший викладач*<https://orcid.org/0000-0002-9859-0234>*Kryvyi Rih State Pedagogical University**Gagarin Avenue, Krivoy Rog, Ukraine 54, 50086**Криворізький державний педагогічний університет,**Кривий Ріг, пр. Гагаріна 54, 50086*

Анотація. В роботі розглядаються питання багатofункціональності фольклорного мистецтва, оптимального співвідношення між репродуктивними і творчими компонентами репертуару, діяльності фольклорних ансамблів, використання фольклору у дитячих фольклорних ансамблях шкільних та позашкільних закладів у період весняних свят.

Ключові слова: фольклор, фольклорні осередки, репродуктивні та творчі компоненти, традиції, діти шкільного віку.

Вступ.

Національна доктрина розвитку освіти, концепція професійної підготовки фахівців мистецько-педагогічного напрямку діяльності передбачає не тільки високий рівень сформованості професійних знань, що ґрунтуються на культурно-історичних цінностях українського народу, а й здатність керівників фольклорних осередків долучити дітей до скарбів народної творчості, навчити їх цінувати, зберігати та продовжувати традиції української культури, яка на різних етапах розвитку суспільства виробляє свій модуль функціонування.

Основний текст.

Сучасні тенденції творчого відновлення традицій, що народжувалися та жили в атмосфері інших історичних часів, сьогодні формують нові за формою вислову композиційно-стилістичні інтерпретації обрядових дій, свят, забав. При цьому, своєрідна палітра елементів дитячої імпровізації ніколи не порушує усталеності традицій, бо несе на собі сліди провідної ознаки: розважаючись – пізнавати. Пізнавальні можливості усіх жанрів фольклору розподіляються по-різному, але структура весняного обрядового циклу, його стильовий та жанровий діапазон мають домінуюче значення. Безпосередня участь дітей у театралізованих іграх, хороводах, розвагах, що знаходять своє сценічне втілення у світі весняного пробудження «Масляна», зустрічі Весни, Великодня, Дня матері допомагає їм: орієнтуватися у чисельних варіантах обрядових дій; вивчити, зрозуміти, зробити їх складовою частиною сучасності та розвивати далі. Свято – це завжди радість, і це почуття сприяє бажанню дітей продемонструвати різноманітні види творчої діяльності у своєрідному відображенні словесно-музично-хореографічно-драматичних формах.

Напрямки роботи фольклорних ансамблів та інших народознавчих осередків позашкільних та шкільних закладів освіти за участю дітей різних

вікових категорій вимагають від керівників вміння поєднувати жанри народної творчості, що у своїй сукупності складають органічну єдність словесно-музично-хореографічних надбань. Особливості функціонування таких колективів спонукають керівників до оптимального втілення фахових знань з вокально-хорових дисциплін, інструментальної та хореографічної підготовки, розуміння інтеграції різних видів творчої діяльності. Оптимальне співвідношення між репродуктивними і творчими компонентами, де перший виражає моменти сталості, збереження досягнутого, а другий – оновлення, варіативності, новоутворення, досягається в умовах їх проєкцій, які обмежені традиціями фольклорних жанрів.

Фольклор, або усна народна творчість, визначається як колективна художня літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культу і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії [3].

Традиції кожної епохи тотожні рівневі мислення цієї епохи, тобто етно-національна структура середовища виробляє свій модуль мислення, який кодується у формах народної творчості. Сучасний погляд на інтерпретаційні процеси, що, насамперед, пов'язані з ретроспективними тенденціями використання фольклорних інтонацій, дозволяє творчо переосмислювати багатий досвід попередніх поколінь та репрезентувати його в контексті нових історичних часів. Кожне покоління намагається зробити свій внесок у поетичні пам'ятки людської мудрості, залишити свій слід у багатовікових традиціях українського народу. Але усі доповнення, поправки, незначні зміни, а іноді, й повільні нашарування, обмежені «основами» традиційного минулого, завжди спирається на них. Отже, правомірно констатувати, що трансформація «основ» уможлиблює, а сучасний потік іноді звужує смислове навантаження традиційного українського фольклору.

Безумовно, людство не може бути пасивним споживачем минулих надбань, тому воно є дієвим суб'єктом творчого процесу і спроможне активно впливати на формування нової інтонаційної атмосфери, залишаючи свій слід у різних формах народної творчості. Тому в житті фольклору не має зупинок, він перебуває в етапі вічного творіння, принципової неоднозначності та незакінченості. Деякі риси його вияву з часом зникають, і на зміну їм приходять інші, обертаються новими гранями, модифікуються у просторі, взаємно переплітаються та збагачуються рисами інших жанрів. Навіть тоді, коли догмати й уявлення обрядового фольклору відмирають, фольклорні жанри по-новому реагують на потребу суспільних явищ та адаптуються до виконання нових багато функціональних навантажень в сучасних умовах.

Багатофункціональність фольклорного мистецтва позначається специфічними ознаками: традиційністю, варіантністю, колективністю.

На відміну від мистецтва, закріпленого у певній знаковій системі, у фольклорі немає остаточно завершених творів і кожен виконавець може вносити свої поправки, скорочення, доповнення, тобто, бути своєрідним співавтором. Однак, всі зміни обмежені традицією і спираються на неї. У цьому

й полягає причина стійкості фольклорних жанрів, як невичерпного джерела духовних цінностей нації.

Особливою формою функціонування фольклорних творів є варіантність. У фольклорі неможливо встановити оригінал, бо всі близькі твори функціонують на однакових правах, коли ж в них спільного більше, ніж відмінного – це ознака варіантності. Спосіб функціонування у різноманітних варіантах породжує таку ознаку, як анонімність, що узаконює право кожного виконавця на своєрідне співавторство. Тому кожен фольклорний твір за способом художнього вираження є колективним виявом: думок, емоцій, естетичних ідеалів та соціальних оцінок суспільства.

Найдоступнішим засобом для популяризації фольклорного мистецтва, трансляції знань, культурних надбань минулого та інтерпретації їх у сучасність на основі взаємозв'язку, взаємозумовленості та інтеграції практичних дій, сумісницьких функцій, спорідненості художнього прояву є фольклорні колективи – одна із можливих дієвих форм збереження, відродження й розвитку традицій української культури. В умовах третього тисячоліття вони становлять унікальне соціокультурне явище та виступають каналом комунікації, через який: здійснюється діалогічний контакт минулого і сьогодення; віддзеркалюються проєкції народного буття та синтезується його універсальний досвід; забезпечується спадкоємність культурних традицій, духовно-моральне благополуччя сучасного суспільства; формується національна свідомість, ціннісне ставлення до самотності кожної соціально-історичної формації, презентується синтез національного чинника в сучасних формах його прояву та створюються перспективи подальшого розвитку народної творчості в умовах нової інтонаційної атмосфери.

Тематична амплітуда фольклорних колективів за останні роки розширюється. Напрямок переваження мистецької функції, яка порушує усталені стереотипи з динамічною прогресією, знаходить відбиття у більшості колективів, і є закономірністю. Деякі колективи поєднують змішані напрямки: етнографічні, художні та репродуктивні. Сьогодні зростає інтерес молоді до хорових, хореографічних, інструментальних, фольклорно-етнографічних знаходить колективів, які в змозі культивувати і, точніше, відобразити манеру натурального виконання, врятовувати народні інтонації і виконавські стилі, чітко розподіляючи художні і репродуктивні завдання. При цьому в їх співвідношеннях простежується загальна тенденція репродуктивних спрямувань. Слід зазначити, що діяльність деяких фольклорних ансамблів проходить виключно у науково-етнографічних межах і має свою специфіку і грає свою унікальну роль у дослідженні та збереженні першоджерел народної творчості.

У нових соціокультурних умовах фольклорний рух сприяє активному залученню традицій народної культури дітей різного віку, зокрема, через розгорнуту систему освіти, сфери культури та мистецтва, діяльність громадських об'єднань, а різноманіття форм відтворення (від автентичних до стилізованих варіантів) забезпечує багатовекторне спрямування дитячих фольклорних колективів. Як соціально-психологічне явище, вони виконують

наступні функції: комунікативні, компенсаторні(створення настрою, якого не вистачає дитині в буденній обстановці), інтегральні.

Участь і насолода у відтворенні обрядових традицій та компонентів народних свят зароджують у дітях цікавість до мистецтва свого народу, бажання самовираження; формують загально-пізнавальні здібності, культуру спілкування; навчають цінувати родинні реліквії, виконують дбайливе ставлення до творів народного мистецтва; спрямовують бажання на оволодіння пісенною, танцювальною, усною народною творчістю; стимулюють оригінальні прояви творчих здібностей.

Зацікавленість дітей участю у інсценізації народних свят, розваг, обрядів зумовлює відсутність особливих вимог до хореографічної, вокальної, інструментальної підготовки, бо кожен учасник має можливість виявити свої здібності у тому чи іншому жанрі колективних форм вислову.

Питаннями розвитку фольклорного мистецтва займається багато дослідників. В останні роки дослідники музичного фольклору активно писали про «нові фольклорні хвилі» в мистецтві, а зокрема в музиці. Захоплення фольклором не випадково і не данина моді, «але природне прагнення дістатися до свого коріння, щоб заглянути в невідоме, що насувається» [2, с. 12].

З найдавніших часів музика супроводжувала людину, була для неї природною необхідністю, формою її вираження. Народна музика створювалася не для слухання, вона жила в дії: грі, обряді, у праці. Саме тому музичний початок у фольклорі не відокремлено від танцю, руху, жестів, вигуків, міміки. Ця особливість народної культури пояснює велику кількість та жанрове розмаїття пісенного фольклору.

Прикладом обрядових та мистецьких функцій дитячого фольклору є традиційні весняні свята. У весняній обрядовості мали місце дитячі розваги, бо мудрість народної педагогіки мала не лише практичний сенс залучення дитини до праці, але й допомагала їм, наслідуючи дорослих, оволодіти обрядами, народними традиціями, які закладають основи дитячої душі, а діти набувають почуття належності до рідного народу.

За народними віруваннями весна зустрічається з зимою на Стрітення. У цей день діти співають заклики до сонця: «Сонечко, сонечко, глянь у віконечко», «Іди, іди, дощику».

Веснянка поширена в усіх українських землях та має багато варіантів. «Кривим танцем» завжди розпочиналися весняні ігри, де хоровод, в один, або два ключі, вигадливими фігурами обходить деревця, малих дівчат, каміння. Щоб зимні холоди не повернулася, збирали усякі старі речі, сміття для вогнища, та спалювали опудало Зими.

На честь весняного пробудження природи напередодні Великого посту в обрядовий календар увійшла Масляна, але в Україні вона не мала широкого розмаху. І діти, і дорослі весело розважалися, щодня пригощалися варениками з сиром і сметаною, гречаними млинцями. Елементи цього свята використовуються у сучасному традиційному святі «Проводи зими».

У весняному циклі обрядів значне місце посідало свято на честь воскресіння Ісуса Христа, що носило назву Великого Дня. Дітям змалечку

прищеплювали релігійні догми, тому в деяких пісенних творах дитячого репертуару використовуються окремі фрагменти молитов, їх форми і ритміка, ладово-інтонаційні особливості: *Завтра неділя, збираймо квіти, треба Дім Божий нам прикрасити. Христе, князю над князями, всемогутній Божий сину, обдари небес дарам українську дитину.*

У весняній обрядовості мали місце й дитячі розваги, бо мудрість народної педагогіки мала не лише практичний сенс залучення дитини до праці, але й допомагала їм, наслідуючи дорослих, оволодіти обрядами, народними традиціями, які закладають основи дитячої душі, а діти набувають почуття належності до рідного народу. У цей час співають веснянки, водять хороводи, де найголовнішою фігурою є коло, що знаменує сонце. До веснянок відносять такі народні пісні, як «Перепілка», «Білоданчик», «Подоланочка», Коломийки.

Разом з хороводами та веснянками проводилися ігри: «Каша», «Мак», «Котка», «Писанка», «У дзвона», «Довга лоза» т.ін.

Найважливішою обставиною розвитку культури ХХІ століття став бурхливий розвиток сценічних форм музичного фольклору, що породило в науці поняття фольклористики [1, с. 9].

В сучасному музичному просторі України представлено чимало виконавських камерних ансамблів, які використовують народний вокал. Їх діяльність є частиною нашої національної культури та своєрідним містком між історичним минулим та майбутнім, між традиціями та новаціями.

Висновки.

Таким чином, сьогодні народну музику освоюють і виконують вокальні та інструментальні колективи, солісти-співаки або інструменталісти різних напрямків. При цьому стилі виконуваних творів пов'язані з творчими навичками інтерпретаторів, що видозмінює вигляд першоджерела. Поетичний зміст і елементи музичної мови фольклору сприяють, тим самим, збереженню в сучасному музичному житті національних основ мистецтва.

У статті були виявлені сучасні тенденції творчого відновлення традицій, функціонування варіативності фольклорного мистецтва, розглянуті питання репродуктивного та творчого підходу у використанні фольклору дитячими колективами у нових соціокультурних умовах.

Література:

1. Іваницький А. І. Історичний синтаксис фольклору. Проблеми походження, хронологізації та декодування народної музики / А. І. Іваницький. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 404 с.

2. Хай М. Проблема національного характеру і автентизму в синкретичних формах традиційної культури / М. Хай // Проблеми етномузикології. Збірник наукових статей. Випуск 4. (упорядник О. І. Мурзина). – Київ : Видання НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2009. – С. 12-21.

3. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Фольклор>

Abstract. *The paper examines modern processes of creative revival of traditions, issues of interconnection, interdependence and integration of practical actions, concurrent functions, kinship*

of artistic manifestation in folklore groups, multifunctionality of folklore art, optimal ratio between reproductive and creative components of the repertoire, activities of folklore ensembles; directions of using folklore in children's folklore ensembles of school and extracurricular institutions during the spring holidays are given. The thematic amplitude of folklore groups has been expanding in recent years; the direction of predominance of the artistic function, which violates established stereotypes with dynamic progression, is reflected in most groups, and is a regularity. Some groups combine mixed directions: ethnographic, artistic and reproductive. Today, the interest of young people in choral, choreographic, instrumental, folklore and ethnographic groups is growing, which are able to cultivate and, more precisely, reflect the manner of natural performance, save folk intonations and performance styles, clearly distributing artistic and reproductive tasks. At the same time, a general tendency of reproductive directions is traced in their relationships. The interest of children in participating in the staging of folk holidays, entertainment, and rituals determines the absence of special requirements for choreographic, vocal, and instrumental training, because each participant has the opportunity to demonstrate their abilities in a particular genre of collective forms of expression.

Key words: *folklore, folklore centers, reproductive and creative components, traditions, school-age children.*